

LA REVISTA DE CATALUNYA I ROVIRA I VIRGILI (1924-1929)

XAVIER FERRÉ TRILL
Universitat Rovira i Virgili

RESUM

L'objectiu de la recerca és contextualitzar els orígens de la *Revista de Catalunya* i establir un quadre estadístic sobre les col·laboracions del primer director de la publicació, Antoni Rovira i Virgili. Alhora s'hi analitza l'orientació ideològica i el tipus de col·laboracions efectuades per l'autor de *La nacionalització de Catalunya*.

PARAULES CLAU

Intel·lectuals, assaig polític i construcció nacional

The Revista de Catalunya and Rovira i Virgili (1924-1929)

ABSTRACT

The aim of this research is to contextualise the origins of the *Revista de Catalunya* and carry out a statistical analysis of the collaborations of the publication's first director, Antoni Rovira i Virgili. It also analyses the ideological bias and the kind of collaborations pursued by this author of *La nacionalització de Catalunya*.

KEYWORDS

Intellectuals, political essay, nation building.

I. CONTEXT

Rovira i Virgili deia que sense sentit de ciutadania, de col·lectivitat, és a dir, sense compromís amb els afers culturals públics, l'escriptor es corrompia i esdevenia víctima del narcisisme: «L'actitud exclusivament auto-contem-

plativa no sols representa un manquement als deures de solidaritat humana i racial, ans encara acaba per influir perniciosament en la qualitat de l'obra literària i artística». Aquesta afirmació es podia traslladar al conjunt dels intel·lectuals perquè superessin l'esteticisme, exercissin l'«esperit de ciutadania» i col·laboressin a definir un ideal, un projecte (una comunitat imaginada) de societat i de nació. Tant sols així (Rovira esmentava la confluència entre la tasca del polític i de l'escriptor) es podria dotar de contingut una estratègia civicopolítica.¹

La idea fixa de Rovira i Virgili, pel que feia a la necessitat de construir una nació cultural independent, es veié reflectida en l'organització d'un referent de socialització d'idees que vinculés l'assaig –a mode d'actualització intel·lectual i de prospectiva– amb els referents intel·lectuals, periodístics, europeus. No en va Domènec Guansé, col·laborador destacat de la nova publicació, definí la *Revista de Catalunya* com «la primera revista ideològica que hem tingut»;² en conseqüència, la publicació esdevingué «una talaià vigilant d'Europa».³ I com a exemple, en aquest marc de referència internacional, el periodista tarragoní estava vinculat amb institucions literàries coetànies amb l'objectiu d'internacionalitzar la cultura nacional, com ara el Pen Club.⁴

La fita editorial, que va ser endegada –més com a projecte que no pas com a assoliment– en una primera *Revista de Catalunya* publicada entre el 3 d'abril i el 26 de juny de 1912 per la redacció d'*El Poble Català* i sota els rengles ideològics de la Unió Federal Nacionalista Republicana, tingué una concreció altament transformada –sota el context d'Acció Catalana– en la nova *Revista* homònima, el primer lliurament de la qual fou el juliol de 1924. Dos mesos abans de sortir-ne el primer número Rovira, en demanar un article a Carles Rahola («Estudis sobre la invasió francesa del 1823» [1924: 1]), explicitava qui havia de ser el receptor de la publicació: «[s'hi] pot parlar de tot, però sota aquells caires que interessin al públic intel·ligent en general. El nostre públic serà, no pas d'especialistes en tal o qual ram d'estudis, sinó gent

1. A. ROVIRA I VIRGILI, «Literats i literatura», *Revista de Catalunya*, núm. 53 (gener-febrer de 1929), p. 1-22.

2. D. GUANSÉ, *Abans d'ara*, Barcelona, Proa, 1966, p. 65.

3. D. GUANSÉ, «La *Revista de Catalunya* i l'esperit de l'època (1924-1938)», a *Serra d'Or*, núm. 178 (juliol de 1974), p. 27.

4. Rovira en formà part a partir de l'organització el 7 de gener de 1924 [Lligall 4116. Exp. 33. Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona].

de cultura general».⁵ La mateixa idea era manifestada a Ferran Soldevila per orientar la seva col·laboració historiogràfica en la nova iniciativa editorial.⁶

La *Revista de Catalunya*, com definia epistolament Rovira i Virgili a Gabriel Alomar (Barcelona, 17 de juny de 1924), havia de ser «no de combat, sinó d'exposició d'idees».⁷ En aquest sentit, la historiografia coetània (Ferran Soldevila) i posterior valorà la funció de plataforma de substitució, de «caràcter particular», respecte de les iniciatives públiques⁸ per als intel·lectuals contemporanis, tot divulgant un «gènere aleshores menystingut», l'assaig, i destacant que aquesta orientació anava a favor d'un model de cultura nacional «no pas sectària ni partidista».⁹ Així, com destacà Albert Manent, la publicació fou «una cruïlla d'esforços i de voluntats convergents que el seu director va tenir la saviesa de vertebrar».¹⁰ I Bladé Desumvila, biògraf de Rovira i Virgili, remarcava que la *Revista de Catalunya* era «dedicada a divulgar els ideals democràtics, les reivindicacions de les nacionalitats oprimides i les noves adquisicions de caràcter científic».¹¹

5. Carta de Rovira i Virgili a Carles Rahola (Barcelona, 30 de maig de 1924) a Narcís-Jordi ARAGÓ i Josep CLARA (ed.), *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*, Barcelona, PAM, 1998, p. 466.

6. Lletre de Rovira i Virgili a Ferran Soldevila (Barcelona, 30 de maig de 1924) [S.t.: 6.2.3.32. Fons Ferran Soldevila. Arxiu Nacional de Catalunya]. Altra correspondència amb Ferran Soldevila sobre aquesta col·laboració amb la *Revista de Catalunya*: lletres de Rovira de 17 de juny de 1924 [St. 6.3.33], 30 de novembre de 1926 [St. 6.2.4.8], 1 de desembre de 1926 [St. 6.2.4.16] i 8 de març de 1927 [St. 6.2.4.34]. Una lletra de significació semblant a Jordi Rubió des de la redacció de *La Publicitat*, 30 de maig de 1924.

7. En aquesta lletra, Rovira també sol·licitava a Gabriel Alomar un article (que no va arribar a fer) sobre Pi i Margall, «i particularment de l'evolució del seu estil, des del retoricisme romàntic a la concisió clàssica». L'orientació de la *Revista* en la cerca de col·laboradors també restava explícitament, en relació amb Alomar, en la lletra de Rovira del 6 de febrer de 1925, aprofitant el comentari elogiós d'un article del mallorquí sobre Juan Valera (*Revista de Catalunya*, núm. 7, gener de 1925, p. 95-96): «la lectura d'aquest article, ha revivat el meu desig de tenir la vostra col·laboració per a la Revista. Qualsevol tema, tractat per vós, serà interessant per a nosaltres [...]. Podria comptar amb un article vostre per al número del mes d'abril? A mi em sembla que mentre no pugui veure la vostra firma a la *Revista de Catalunya*, aquesta no queda completa» (Fons Gabriel Alomar. Biblioteca Nacional de Madrid). D'altra banda, en el primer número de la *Revista de Catalunya* apareixia un lema solidari amb d'altres publicacions que «lluïten noblement per un ideal», p. 79.

8. F. SOLDEVILA, *Entre la Dictadura i la Revolució*, Barcelona, PAM, 2009, p. 31 .

9. *Morts a l'exili vivents en la història*, Ginebra, P[atronat], C[ultura], C[atalana] P[opular], 1962, p. 50.

10. A. MANENT, *Escriptors i editors del nou-cents*, Barcelona, Curial, 1984, p. 181.

11. A. BLADÉ DESUMVILA, *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona, FSVC, 1984, p. 220.

La nova publicació –que havia originat un debat sobre si havia de ser rendible econòmicament (Josep Pla) o si, contràriament, havia de contemplar només la difusió de continguts i no tant la viabilitat financera (Joan Sacs)– es proposava de cobrir ambdós aspectes. L'editorial del diari *La Publicitat*, «*La Revista de Catalunya*» (18 de maig de 1924), explicitava la doble finalitat de la publicació: «No sabem comprendre per quina raó no pot hom omplir amb plena dignitat les necessitats espirituals de Catalunya amb empreses que almenys tinguin els pressupostos anivellats». La superació del voluntarisme i la concepció professional de la nova empresa depenia, però, de la col·laboració d'un miler de subscriptors per fer viable «l'eficacíssim instrument de cultura que representa una revista d'idees». Amb aquest objectiu, el mateix diari d'aquell dia publicava una primera crida, «Per la creació d'una revista catalana d'idees», que havia d'omplir el «buit» en aquesta orientació. En aquesta primera carta pública es proposava, com a preu de subscripció anual, el cost de 25 pessetes i, a més, la formació d'una biblioteca auxiliar que, finalment, no va ser iniciada: la «Biblioteca Muntaner».

La requesta de subscripció havia tingut ressò i, poc després de dues setmanes, el número de *La Publicitat* del dia 4 de juny de 1924 deia que s'havien assolit gairebé els primers 400 subscriptors, que aportaren 7.500 pessetes. D'aquests, el diari d'aquell dia ofería els noms dels subscriptors que havien contribuït amb un total de 5.000 pessetes, import repartit en quotes de 500 (1), 200 (1), 100 (26) i 50 (34). En total, doncs, 62 primers subscriptors, entre els quals hi havia arquitectes (Cèsar Martinell), catalanistes (Jaume Aragay), científics i militants socialistes (Cosme Rofes), enginyers i bibliòfils (August Matons), fabricants (Domènec Valls Taberner), gramàtics (Delfí Dalmau), pedagogs (Alexandre Galí) i assagistes (Joan Estelrich). El ressò, doncs, era del tot positiu i un mes abans de la publicació del primer número hom havia assolit gairebé 500 subscriptors. Amb aquesta xifra, la publicació de la revista era assegurada per a tot un any, i si arribava als 750 associats la freqüència de publicació dels números abastaria fins a dos anys.

Aquestes dades eren aportades pel mateix Rovira en un article on explicava, a més, que la revista a punt d'aparèixer havia de ser netament una revista d'idees, més que no pas de caràcter miscel·lani, que era el que succeïa amb *La Revista* de López Picó i de Joaquim Folguera. Amb tot, ambdues revistes, segons el futur director (i com es demostrà), no havien de ser incompatibles: «Aquestes dues publicacions no poden fer-se mal ni poden fer-se nosa. Dues revistes

solvents, literària l'una, de cultura l'altra, són un mínim imprescindible per a un poble dels nostres temps». És a dir, la normalitat cultural havia de contrastar-se amb una demanda efectiva suficient per cobrir aquests tipus d'ofertes. Els models que Rovira proposava per a la futura publicació eren l'anglosaxona *Nineteenth Century* i la francesa *Revue des Deux Mondes* (1829), que sota la direcció de René Doumic vivia una etapa d'expansió (1916-1939).¹²

La preparació del primer número –pensada a partir de dos blocs essencials: els assaigs d'autor i la secció de nòtules, cròniques i recepció de publicacions periòdiques (aquest darrer apartat, junt amb les notes d'actualitat, l'organitzava i redactava Rovira i Virgili)– anava, doncs, a bon ritme, i en el número del 28 de juny de 1924 *La Publicitat* anunciava que el nombre de subscriptors era de 600 i donava notícia del llistat dels primers col·laboradors. La redacció i administració seria al mateix edifici de *La Publicitat*, al passeig de Gràcia, 34.¹³

Pel que fa al marc de condicions de possibilitat cultural, la nova publicació apareixia en un moment en què el debat sobre l'actitud i l'orientació del pensament i del seu canal d'intervenció, els intel·lectuals, es produïa amb certa assiduïtat. Així, els editorials del diari –redactades per Rovira i Virgili– *La Publicitat*, proper a Acció Catalana, tractaven sobre «Els oficis dels intel·lectuals» (24 de maig de 1924) en la mateixa conjuntura de preparació de la *Revista de Catalunya*. És a dir, aleshores es debatia la funció social del pensador, de l'*homme des lettres*, al costat de la valoració del treball físic.

El diari esmentat, situat en una concepció d'idealitat prou semblant a l'orientació de la nova publicació, defensava el capteniment «idealista» de la intel·lectualitat del país i, en conseqüència, apel·lava a la dignificació dels «intel·lectuals i tècnics amb esperit de sacrifici». Amb una opinió idèntica, l'economista Carles Pi i Sunyer escrivia que, deu anys després del començ de la primera gran guerra, calia reorientar les estratègies civopolítiques per resoldre els problemes sociopolítics que romanien pendents. Per aquesta raó, s'havia de destacar la política d'ideals que predominava a Anglaterra amb el primer govern laborista de la seva història presidit per James Ramsay Mac Donald (1866-1937), o l'estratègia que es definia en l'ideari de polítics francesos com aleshores cap de govern d'una coalició d'esquerres (1924-1926) Eduard Herriot (1872-1957),

12. A. ROVIRA I VIRGILI, «Com serà la *Revista de Catalunya*», *La Publicitat*, 14 de juny de 1924, p. 1.

13. [Editorial]: «La *Revista de Catalunya*», *La Publicitat*, 28 de juny de 1924, p. 21.

i que es reflectia també en el cas del matemàtic i polític Paul Painlevé (1863-1933), col·laborador d'Herriot i aleshores president de la República francesa.

Aquest ambient polític internacional també havia de servir de rerefons per fer possible l'associació entre la cultura política «idealista» –superadora del tot de la curta volada cultural del materialisme economicista– i la democràcia. I, en conseqüència, també havia de servir per ajudar a singularitzar el perfil del treball intel·lectual, d'idees. Així, doncs, el marc internacional del moment (exceptuant el feixisme, el populisme de la dreta radical i les «democràcies» autoritàries) era favorable a l'impuls d'una altra plataforma que s'orientava envers «la valor de l'ideal».¹⁴ Tots aquests aspectes es reflectiren en la vida de la revista i per aquest motiu en el seu primer número no hi va aparèixer cap editorial presentant un conjunt de propòsits: «El programa estava contingut en la realitat inicial del primer número».¹⁵

Els cinc primers anys de direcció de Rovira i Virgili al capdavant del nou òrgan de difusió de propostes i de reflexions significaren una fita rellevant en la consolidació d'una publicació de debat sociocultural. Un debat –perllongat sota la posterior etapa roviriana d'Acció Republicana– que cercava la unitat de treball a favor de la reciprocitat entre la intensitat (cultural) i l'extensió (política) del procés de construcció nacional.¹⁶ És a dir, en aquesta etapa de director, Rovira intervenia en actes a favor de la socialització cultural. N'és un exemple la participació en la *II Fiesta del Libro de Sitges* (6 d'octubre de 1929), *gran acto de propaganda cultural*, on van intervenir, a més, Jaume Aiguader, Joan Puig i Ferrater, Carles Capdevila i Joan Estelrich.¹⁷

Amb tot, cal remarcar que la publicació de la revista es produí malgrat la política cultural repressiva de la dictadura de Primo de Rivera, la qual limitava majoritàriament la publicació d'articles de la *Revista* a temes d'aspecte cultural.¹⁸ En aquest sentit, Rovira explicitava a Jaume Massó Torrents que «la

14. C. PI I SUNYER, «La valor de l'ideal», *La Publicitat*, 25 de juny de 1924, p. 1.

15. R. PEI, «La *Revista de Catalunya* ha arribat a l'any cinquè de la seva publicació», *La Nau*, 13 d'abril de 1929, p. 1.

16. Per a la qüestió de la superació del context de la Solidaritat Catalana i el nou context polític que havia de possibilitar un impuls de la nacionalització: A. ROVIRA I VIRGILI, «Política d'ideals», *La Nau*, 22 d'abril de 1930.

17. Fons Jaume Aiguader. Inventari 91. Caixa 3. Arxiu Nacional de Catalunya.

18. J. M. ROIG ROSICH, *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona, PAM, 1992, p. 479.

censura ens destorba de publicar articles polítics, i ens cal refugiar-nos als temes històrics, literaris i artístics». ¹⁹

Els inicis de l'empresa editorial comptaven amb una perspectiva positiva quant a implantació social, segons opinió de Rovira adreçada a Massó i Torrents: «Aquesta *Revista* està des d'ara sòlidament basada, i té totes les garanties possibles de permanència» (lletra de Rovira [encapçalament de *La Publicitat*], Barcelona, 11 de juliol de 1924). Rovira i Virgili també explicà a Nicolau d'Olwer l'arrencada de l'empresa editorial:

Ja haureu vist que m'he posat al cap de fer la *Revista de Catalunya*. La idea reïx. Tenim els diners que calen per començar i les subscripcions van venint. La cosa que ara em fa més por és el nodriment intel·lectual i literari per a les 100 fulles de tamany grosset que la Revista tindrà. Compto amb vós, naturalment. I encara que el temps és molt just, us voldria demanar que féssiu un esforç per trametre'm un article vostre per al primer número, que sortirà a mitjans de juliol [En el primer número, Nicolau no hi col·laborà.] [...]. Tema? El podeu triar vós mateix. El meu pensament és que tots els temes poden ésser tractats a la Revista, curant, però, de tractar-los en aquells caires que interessin el públic de cultura general [...]. ²⁰

Poc després, el periodista tarragoní assabentà aquest historiador i humanista sobre l'evolució de la publicació mensual:

[...] Tenim uns 900 subscriptors i un capital inicial efectiu d'unes 9.000 Ptes. amb ofertes d'altres quantitats si és necessari. Em sembla que no n'hi haurà necessitat, perquè gràcies a la respectable aportació dels anuncis, des del primer número la Revista cobreix amb escreix les seves despeses [...]. ²¹

El ritme de la *Revista de Catalunya* en el decurs dels dos anys següents venia caracteritzat per una certa embranzida (el tiratge era d'un miler d'exemplars). Com Rovira exposava en lletra al catalanista republicà reusenc Joaquim Santasusagna (1926?):

19. Lletra de Rovira i Virgili a Jaume Massó i Torrents, Barcelona, 19 de desembre de 1924 (Fons Jaume Massó. Biblioteca Nacional de Catalunya).

20. Carta de Rovira a Nicolau d'Olwer, Barcelona, 3 de juny de 1924 (Lletra número 6. Fons Nicolau d'Olwer. Arxiu de Montserrat).

21. Carta de Rovira a Nicolau d'Olwer, Barcelona, 16 de juliol de 1924 (Lletra núm. 7. Fons Nicolau d'Olwer).

La *Revista de Catalunya*, de la qual sou subscriptor, es troba completament consolidada. Té uns 2.000 subscriptors, i un promedi de tiratge mensual que mai cap revista catalana del seu caràcter no havia assolit. Tenint en compte l'àrea de difusió del nostre llenguatge, relativament petita, aquest resultat és esplèndid, molt superior al de les revistes espanyoles similars i al nivell de les més reeixides revistes estrangeres. El nostre pressupost està del tot anivellat. Ara anem a augmentar el nombre de pàgines, en forma que no baixin mai de 120 o 128. Molts mesos ens manca espai [...].²²

És a dir, segons Rovira, s'havia aconseguit una «estabilitat dels subscriptors».²³

2. CANEMÀS

Els seixanta números que la revista publicà entre 1924 i 1929 poden quantificar-se de la manera que recull la taula següent, dividida en el total d'articles (dividits en matèries) corresponents a l'etapa roviriana. N'he deduït el percentatge absolut a partir del total d'articles entre 1924 i 1967, és a dir, de tota la periodització històrica de la revista. També he inclòs una darrera columna on s'inclouen els articles de Rovira pertanyents a l'etapa en la qual fou director de la publicació tot realitzant una comparació respecte del total d'articles que hi va escriure.

Taula 1

Matèria	Articles 1924-1929	Articles 1924-1967	[% ab.] 1924-1929 / 1924-1967	Art. de Rovira i Virgili / 1924-1929 / 1924-[1949]
Agricultura	0	1	0	0/0
Art	92	155	59,35%	0/0
Barcelona - Cròniques	1	13	0,076%	0/0
Biografia	10	17	58,8%	2/3

22. Carpeta «Rovira i Virgili» (Fons Joaquim Santasusagna. Centre de Lectura de Reus).

23. R. PEI, «La *Revista de Catalunya*...». També: J. GIVANEL MASA, *Bibliografia catalana. Premsa*, 1, Barcelona, Institut Patxot, 1931, p. 534.

LA REVISTA DE CATALUNYA I ROVIRA I VIRGILI (1924-1929)

Cartografia	2	2	100%	0/0
Ciència	5	20	25%	0/0
Cultura	21	43	48,8%	¾
Demografia	2	4	50%	0/0
Dret	6	10	60%	0/1
Economia	8	24	33,3%	0/0
Educació física	4	19	21,05%	2/2
Filologia / Lingüística	6	15	40%	0/1
Filosofia	20	40	50%	3/3
Història	144	217	66,3%	11/22
Joventut	2	2	100%	0/0
Literatura	228	383	59,53%	7/7
Notícies d'actualitat	48	48	100%	48/48*
Política	23	54	42,59%	11 /18
Psicologia	9	10	90%	1/1
Ressenyes	2	170	0,011%	0/7
Sociologia	1	5	20%	0/0

Font: Elaboració pròpia a partir de la classificació d'articles per matèries en C. Anglès i Vil·laseca [cur.]: «Índex de la *Revista de Catalunya* (1924-1927). Ordenació alfabètica de matèries» dins *Revista de Catalunya*, 89, octubre de 1994, p. 174-(231). [% ab.]: percentatge absolut; Art.: Articles de Rovira i Virgili (solament en consignem els que consten amb el nom i el cognom); 1924-[1949]: articles de Rovira fins al seu traspàs; *: acotacions de Rovira i Virgili. Com que són anotacions no les comptabilitzo com a articles convencionals.

Pel que fa a la secció general de matèries, els temes predominants –per ordre de nombre d'articles– són història, literatura, art, política, cultura i filosofia. Amb tot, les tres primeres agrupacions temàtiques són les que se separen amb claredat de la resta de propostes de reflexió i informació. El fet que es produeixi aquesta jerarquització és a causa de l'objectiu humanista de la revista i de la predominança coetània d'aquests àmbits dins la literatura assagística. També cal destacar però, a més distància, els temes sobre política i cultura.

Si en canvi remetem al percentatge absolut de la part dels articles de l'etapa roviriana, en comparació amb el total d'articles per matèries de tota la història de la publicació, ens adonarem que hi ha canvis significatius quant al pes específic de cada agrupació de treballs esmentada. Per ordre de percentatge, doncs, les àrees de coneixement hegemòniques per ordre de quantificació són aquestes: història (66,3%), literatura (59,53%), art (59,35%), filosofia (50%), cultura (48,8%) i política (42,59%). Per tant, sota la direcció de Rovira aquest tipus de temes foren determinants, també, respecte de tota la periodització històrica de la *Revista de Catalunya* (1924-1967).

Pel que fa als col·laboradors de cada apartat corresponent a aquesta darrera jerarquització percentual, Ferran Soldevila fou l'historiador que predominà clarament en la secció d'història, amb un total de 85 col·laboracions respecte del total de 144 dels articles de la matèria que pertoca a l'etapa 1924-1929. L'historiador tingué cura de les seccions «Història i erudició» i «Periòdics i revistes». Respecte d'alguns articles d'aquest autor, els dos primers publicats sobre «L'esperit bel·licós» (1924, núm. 1 i 3) foren ressenyats com a model d'anàlisi i com a exemple de «valor pedagògica». L'article, segons Enric Pujol, tingué «un fort impacte».²⁴ També ens cal destacar la sèrie de cinc articles dedicada a la història comparada, «La nostra història vista pels historiadors britànics» (1927, núm. 34-38) i el treball «Ferran el Catòlic i la qüestió del remences» (1927, núm. 40).²⁵ Cal dir que l'estudi dels episodis històrics, com a via insubstituïble del coneixement del present, era una preferència en l'espai de la revista, ja que, a parer del seu director (basant-se en la definició d'història del pensador italià

24. [Editorial]: «Un estudi excel·lentíssim», *La Publicitat*, 22 de juliol de 1924, p. 1. També: Enric PUJOL, *Ferran Soldevila. El fonaments de la historiografia contemporània*, Catarroja-Barcelona, Afers, 1995, p. 62 i 65.

25. Aquest article va ser publicat a F. SOLDEVILA, *Recerques i comentaris*, 1, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1929, p. 229-246.

Benedetto Croce), sobraven poetes i mancaven historiadors que analitzessin i sintetitzessin l'evolució dels fets socials.²⁶

El crític literari Domènec Guansé és qui va fer més contribucions (58) a la secció de literatura de la publicació en el període dirigit per Rovira i Virgili. Els seus treballs tractaven sobre fets d'actualitat dels escriptors, sumaris de prosistes i, fonamentalment, ressenyes de novetats bibliogràfiques. Un altre col·laborador destacat de la secció fou Prudenci Bertrana, amb 40 col·laboracions, però en aquest cas l'àmbit de treball fou el de la crítica teatral (amb articles ocasionals d'altra temàtica com «La novel·la fotogràfica» [1927, núm. 31]).

Les idees estètiques sobre art tingueren el crític, historiador de l'art i pintor Feliu Elias Bracons com l'autor més prolífic del període de la revista 1924-1929, amb 68 aportacions sobre un total de 92 reflexions. Feliu Elias hi escrigué fonamentalment (amb un objectiu de balanç crític) sobre exposicions i activitats artístiques del moment: conferències i estat de la bibliografia sobre art. Amb tot, durant els anys 1924 i 1925 hi va escriure articles sobre l'evolució de la història de l'art i de l'arquitectura contemporània. També cal destacar-hi els dos lliuraments sobre història de l'art medieval («Els trescentistes catalans» [1924, núm. 4-5]).

El pensador i periodista Joan Crexells i el periodista polític Antoni Rovira i Virgili foren els col·laboradors amb més articles sobre l'àmbit de la filosofia (política) durant la primera etapa de la nova iniciativa editorial. El filòsof Joan Crexells, col·laborador igualment de *La Publicitat*, elaborà articles sobre l'impacte limitat de les innovacions científiques i tècniques sobre el pensament humanista i la condició humana, redactà treballs sobre ciència i filosofia («La ciència i el futur» [1924, núm. 2] i «Els arguments de Zenon d'Elea i el concepte d'infinít» [1925, núm. 2]) i va escriure sobre l'evolució de la història de les idees autoritàries (sobre el poder) («De Hobbes a Maurras» [1925, núm. 13]).

Rovira i Virgili hi va escriure sobre aspectes d'orientació ètica i de llibertat humana, tot superant les constriccions organitzatives professionals i la necessitat de retornar a l'idealisme («Els problemes espirituals» [1928, núm. 49] i «L'home i la professió» [1929, núm. 12]), i va tractar sobre un seu tema biobibliogràficament reiteratiu en la formulació del règim (con)federatiu, aleshores en comparació amb les aportacions originals de Pi i Margall («Les idees de P.-J. Proudhon» [1929, núm. 10]).

26. A. ROVIRA I VIRGILI, «La gran pietat de la nostra història», *Revista de Catalunya*, núm. 6 (desembre de 1924), p. 537-546.

En l'àmbit de la cultura, l'assagista i autodidacta Josep Farran i Mayoral fou l'autor amb més col·laboracions entre 1924 i 1929, amb un total de sis reflexions del total de 21. Els articles més destacats foren la sèrie dedicada a vincular les arts, la música i la política amb la cultura [1925, núm. 16-18].

Rovira i Virgili fou l'autor més destacat quant a nombre de treballs sobre fets polítics en l'etapa de la publicació de la qual fou director. Els seus articles –majoritàriament elaborats durant la seva darrera etapa dins l'organització de concentració patriòtica Acció Catalana– tractaven sobre aspectes als quals dedicà l'estudi al llarg de tota la seva de projecció ciutadana: estudis biogràfics («Francesc Cambó com a polític» [1925, núm. 9]), informació sobre política diplomàtica, l'hegemonia del feixisme italià i l'evolució de la política internacional britànica («El conflicte entre Txecoslovàquia i el Vaticà» [1925, núm. 3], «Elements de la situació internacional. Realitats i il·lusions de la Itàlia feixista» [1927, núm. 6], «Elements de la situació: sobre l'Imperi britànic» [1927, núm. 39]) i anàlisis de règims constitucionals confederals («El règim de Suïssa» [1928, núm. 51]). Però, sobretot en aquella conjuntura, Rovira emfasitzà l'estudi de la doctrina federal de Pi Maragall a fi de mostrar l'originalitat de la proposta de pacte federal formulada amb anterioritat a la tesi de pacte federatiu proposat per Proudhon («La psicologia de Pi i Margall» [1928, núm. 45], «La glòria de Pi i Margall» [1928, núm. 50] i «Polèmica sobre Pi i Margall» [1928, núm. 51]). També va centrar l'estudi en la proposta del model liberal d'esquerres, amb la preocupació sobre la qüestió democràtica, en un context de progressiva davallada de la dictadura de Primo i quan feia un any que l'ideòleg tarragoní havia fundat el diari *La Nau*, portaveu del futur partit Acció Republicana (1930) («Defensa de la democràcia» [1928, núm. 46], «Defensa del liberalisme» [1928, núm. 48] i «Democràcia i corporativisme» [1929, núm. 58]).

Aquest esbós de radiografia sobre les matèries quantitativament preponderants remet a la importància d'una empresa editorial que es mostrava oberta a la reflexió sobre nous fets socials en tots els àmbits de la vida nacional: des dels fets polítics coetanis que al·ludien a la cohesió territorial del rerepaís vinculada amb l'exercici de la capitalitat política²⁷ fins a treballs amb vocació sociològica –des del periodisme– sobre la relació entre judaisme i els orígens del capitalisme,²⁸ i

27. A. ROVIRA I VIRGILI, «Catalunya i Barcelona», *Revista de Catalunya*, núm. 30 (desembre de 1926), p. 561-567.

28. J. PLA, «Els jueus i el capitalisme modern, segons Sombart», *Revista de Catalunya*, núm. 4 (octubre de 1924), p. 333-342.

estudis pioners sobre medicina social coetània, de gran interès per a la crítica del taylorisme envers les condicions de treball de la classe obrera.²⁹

3. CLOENDA: PERSPECTIVA

La publicació del número 60 de la *Revista de Catalunya*, pertanyent al lliurament de novembre-desembre de 1929, clogué la primera etapa de la seva trajectòria. Diverses podien ser les causes d'aquesta davallada: finançament econòmic, el fet que Rovira estigués immers en la redacció de la *Història Nacional de Catalunya* i la dedicació del periodista al capdavant de *La Nau*.³⁰ Amb tot, la continuïtat de la publicació estava assegurada a través d'un dels seus més fidels col·laboradors, Ferran Soldevila.

Són remarcables les informacions de Ferran Soldevila que assabentaven dels preparatius de la represa de la *Revista*.³¹ En carta datada a Palautordera el 15 de juny de 1930, l'historiador comentava a Ramon d'Abadal i Vinyals els preparatius de la reaparició:

[...] Estic mobilitzant la gent perquè col·labori en la Revista. Si tots els que m'han ofert ja articles per a abans d'un mes complissin, podríem revisar, em sembla, amb un cert optimisme, aquest aspecte essencial. Ara, cal veure com compleixen. Em falta encara parlar amb dos o tres redactors de cròniques que no he pogut haver. Ahir i abans d'ahir vaig ésser a Barcelona i no vaig tenir ni temps de telefonar-vos. Volia dir-vos que, sobretot, lliguéssiu ben bé la impremta perquè els números sortissin puntualment: us ho volia dir, encara que suposo que ja ho haveu tingut en compte. En Rovira [i Virgili] diu que la meitat de la culpa és

29. J. AIGUADER MIRÓ, «La fatiga obrera», *Revista de Catalunya*, núm. 55 (maig-juny de 1929), p. 302-319.

30. Ferran Soldevila explicava la situació de crisi de la publicació en una reunió amb el mateix Rovira, l'editor de la publicació, López Llausàs i l'historiador Ferran Valls i Taberner: F. SOLDEVILA, *Al llarg de la meua vida. I. 195-1939*, Barcelona, Edicions 62, 1970, p. 226 (anotació del dietari del dia 21 de desembre de 1930).

31. Pel que fa a la represa de la publicació, el periodista Joaquim Pellicena escrivia a Ferran Soldevila (lletra del 28 de juny de 1930) i desitjava que la nova etapa fos recuperadora de la «que fou creada i mantinguda fins a l'aparició de *La Nau*» (St. 7.1.1.75. Fons Ferran Soldevila). També Joan Puig i Ferrater, en adreçar-se al nou director de la publicació (lletra del 26 de juny de 1930), s'expressava en termes semblants: «Ja era hora que la *Revista de Catalunya* sortís de la seva atonia – tot fa creure que a les vostres mans creixerà magníficament» (St. 7.1.1.76. Fons Ferran Soldevila).

seva [dimissió de la direcció de la *Revista de Catalunya*], però l'altra meitat de la impremta.

I poc dies després Soldevila mateix ho confirmava a Ramon d'Abadal: «aviat haig de començar a rebre articles dels col·laboradors. Veiam com compleixen». [Palautordera, 24 de juny de 1930] Amb tot, cal dir que el context cultural de la revista coincidia amb una opinió crítica sobre el suport limitat de la classe dominant envers les publicacions culturals pròpies –com succeïa amb la mateixa *Revista de Catalunya*. És significativa, en aquest sentit, la lletra d'un obrer al nou director, Ferran Soldevila:

Els joves obrers catalans conscients de l'eficàcia de les nostres publicacions culturals ben orientades i de tot el notable que va sortint en el camp bibliogràfic català, ens trobem ben sovint, a contra-cor, que les possibilitats no ens arriben per a apaivagar els nostre afany estudiós i de delectança espiritual. I ara mateix és tant noble el guany obtingut per les edicions catalanes en tots els ordres que hom no pot per més que envejar la posició de tanta de gent adinerada que tenen a la mà l'instituir-se i l'afavorir la vida d'aquestes revistes, però que les contempen impassibles i inconscients, sense adquirir-les ni ajudar-les [...]. Molts anys de glòria per a la causa de la nostra intel·ligència.³²

Malgrat la mancança de suport majoritari de les elits econòmiques, la tasca realitzada per la revista en la seva primera etapa suposava l'assoliment d'un model de publicació que harmonitzava la informació cultural i política amb la inclusió d'articles de fons. I, sobretot, reflectia la capacitat de Rovira a l'hora d'acoblar sota un mateix objectiu un corrent fonamental de pensament que, des de diverses metodologies, explicitava la relació entre professionalitat i compromís per impulsar un referent bàsic d'anàlisi i de legitimació d'una cultura nacional. La *Revista de Catalunya* era un model internacionalment homologable a l'hora, segons Rovira, d'«interpretar els aspectes d'actualitat».³³

No debades, el 16 de gener de 1934 el conseller de Cultura, Ventura Gassol, va definir retrospectivament l'esperit de la revista d'idees fundada per Rovira i Virgili, «que recollia mensualment la nostra vida cultural i col·lectiva [...]»:

32. Lletre de Joan Russinyol a Ferran Soldevila en fer-se càrrec de la direcció de la *Revista de Catalunya* (Rubí, 4 de setembre de 1930) (St. 7.1.1.42. Fons Ferran Soldevila).

33. R. PEI, «La *Revista de Catalunya*...». També: J. TORRENT; R. TÀSIS, *Història de la premsa catalana*, 1, Barcelona, Bruguera, 1966, p. 639.

Hi ha en les pàgines de la *Revista de Catalunya* el nostre moviment nacional d'aquests últims anys. Ha estat en tot moment una publicació oberta a tots els noms, a totes les tendències i a totes les inquietuds. El seu índex comprèn tots els escriptors de Catalunya, prescindint d'ideologies i sense cap exclusió de matisos [...].³⁴

Aquest balanç ratificava que el projecte originari de Rovira havia assolit l'objectiu de situar les idees nacionals en el mapa de la modernitat cultural i de consolidar un grup d'intel·lectuals liberals d'esquerres.³⁵ O, com va constatar l'historiador de la premsa Rafael Tasis i Marca, Rovira i Virgili havia ideat una publicació, «un aplec considerable de textos, de comentaris, de crítiques, que són indispensables per a una història del pensament català durant aquells anys». ³⁶ I m'atreviria a dir que són materials necessaris per a la reflexió vigent. Aquesta idea va ser exposada per Manuel Ibáñez Escofet en l'avinentsa de la commemoració del centenari del naixement de Rovira i Virgili: «calia refundar aquesta publicació per a tornar a insistir en la “voluntat de reflexió” nacional (representant de la majoria social), si els pobles volen salvar la seva existència». El periodista proposava precursorament –l'octubre de 1986 va reaparèixer sota la direcció de Max Cahner– aquesta refundació, tenint en compte l'etapa de la revista roviriana a fi de «beure'n l'esperit i abocar-lo a l'obra nova [dins la primera etapa de l'autogovern: 1980-1984]». ³⁷

En aquest sentit, la *Revista de Catalunya* s'ha valorat com l'única capçalera històrica –amb la mateixa voluntat d'introspecció i de prospectiva pertocant a totes les àrees del coneixement– que ha estat capaç de mantenir la seva presència pública fins als nostres dies.³⁸

34. Lligall 4360 núm. 21. Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

35. E. PUJOL, «La historiografia del noucentisme i del període republicà», a A. BALCELLS (ed.), *Història de la historiografia catalana*, Barcelona, IEC, 2004, p. 199 i s.

36. R. TASIS, «Història de la *Revista de Catalunya* (1967)», *Revista de Catalunya*, núm. 89 (octubre de 1994), p.144.

37. «Rovira i Virgili i la *Revista de Catalunya* o la necessitat de reflexió col·lectiva», *La Vanguardia*, 16 de novembre de 1982, p. 45.

38. E[nric] P[UJOL] C[ASADEMONT], «*Revista de Catalunya*» a *Diccionari d'Historiografia Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 993.